

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА, МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, БЕЗПЕКИ ТА ГЛОБАЛІСТИКИ

УДК 341.241.8

Задорожній О. В., КНУ ім. Т. Г. Шевченко

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ СТОСОВНО СПІЛЬНИХ ПРОЕКТІВ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

В статті розглянуто міжнародно-правові форми і практичні наслідки укладення і реалізації міжурядових україно-російських угод щодо розвитку спільних проєктів в галузі зв'язку, авіабудування та атомної енергетики у 2010-2012 роках.

В умовах невизначеності щодо участі України в інтеграційних об'єднаннях на пострадянському просторі Російська Федерація могла зробити ставку на зближення окремих галузей і (якщо ці спроби виявляться вдалим) поглинання українських підприємств. Усвідомлюючи, що Президент В. Янукович готовий йти на поступки у цій сфері, Росія стала ініціювати цілий ряд об'єднувальних ініціатив у ключових галузях господарства.

Зокрема, в Основних напрямках діяльності уряду Російської Федерації на період до 2012 року [1] поставлено завдання «гарантувати повноцінну роботу глобальної навігаційної супутникової системи ГЛОНАСС», а у Концепції довгострокового соціально-економічного розвитку Російської Федерації до 2020 року [2] у контексті розвитку

ГЛОНАСС наголошується на потребі «розширення міжнародного співробітництва в галузі супутникової навігації».

17 травня 2010 р. було укладено Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі використання та розвитку російської глобальної навігаційної супутникової системи ГЛОНАСС [3], затверджену Постановою Кабінету Міністрів України 11 серпня того ж року [4]. Метою цієї Угоди визначено створення належної організаційної та правової основи для взаємовигідного співробітництва в конкретних сферах спільної діяльності, пов'язаної з використанням і розвитком системи ГЛОНАСС та відповідних супутникових навігаційних технологій за допомогою:

1) регламентації співробітництва у сфері проведення робіт зі створення української наземної інфраструктури системи ГЛОНАСС, яка включає українські наземні функціональні доповнення системи ГЛОНАСС, а також навігаційної апаратури споживачів;

2) створення умов для співробітництва в наукових дослідженнях у сфері використання супутникової навігації;

3) надання на взаємній основі сприяння при обміні матеріалами, устаткуванням та відповідними технологіями в сфері супутникової навігації;

4) створення умов для укладення контрактів для забезпечення реалізації цієї Угоди.

Враховуючи ці цілі, статтю 5 було визначено конкретні сфери співпраці: створення українських наземних функціональних доповнень системи ГЛОНАСС, які дозволяють забезпечити використання системи ГЛОНАСС споживачами навігаційних сигналів на території України; використання інформації від української наземної інфраструктури системи ГЛОНАСС, яка включає українські наземні функціональні доповнення системи ГЛОНАСС, для науково-технічних розробок, науково-прикладних досліджень з метою розвитку та використання системи ГЛОНАСС в інтересах соціально-економічного розвитку України та Російської Федерації; створення корисного навантаження супутникової системи функціонального доповнення системи ГЛОНАСС та розміщення його на геостаціонарних супутниках з метою створення української супутникової системи функціонального доповнення системи ГЛОНАСС; створення навігаційної апаратури споживачів, яка працює за сигналами стандартної точності системи ГЛОНАСС, інших навігаційних супутникових систем та їхніх функціональних доповнень [5].

Відповідно до Угоди Україна зобов'язана використовувати російську супутникову навігацію і, отже, залежатиме від неї. Імовірно, що

ГЛОНАСС нав'язуватиметься українським споживачам замість GPS у добровільно-примусовому порядку, як це вже відбувається у РФ, хоча на сьогодні точність визначення координат системою ГЛОНАСС становить +/-10 метрів, а системою GPS +/-1-2 метри [6].

Крім того, у Програмі російсько-українського співробітництва у галузі дослідження і використання космічного простору в мирних цілях на 2012-2016 рр., підписаній прем'єрами двох держав у червні 2012 р., передбачено подальше використання ракет-носіїв «Зеніт», спільне використання системи ГЛОНАСС для створення єдиного навігаційно-часового простору Росії та України, а також проведення ряду експериментів на МКС для Академії наук України [7].

Аналогічні ініціативи простежуються і у сфері авіабудування. Вищевказаними російськими документами стратегічного планування передбачено підвищення конкурентоспроможності російського авіа-та суднобудування і транзитного потенціалу російської економіки.

Зокрема, в галузі суднобудування вищевказаними Основними напрямками передбачено «у найближчі роки... забезпечити міжнародну кооперацію... для розвитку виробництва широкого спектру конкурентоспроможних цивільних суден». Для розвитку російської авіаційної промисловості відповідно до Основних напрямів потрібно забезпечити «розвиток ВАТ «Об'єднана авіабудівна корпорація», в тому числі... доцільно інтегрувати необхідні авіаційні активи в Україні і в Республіці Узбекистан» [8]. А в Концепції підкреслюється, що «реалізація проривних проектів у цивільному авіабудуванні, в тому числі в кооперації з іноземними фірмами», має відбуватися лише «за умови збереження за Росією функції системного інтегратора» [9].

У квітні 2010 р. росіяни запропонували українській стороні проект Угоди між урядом РФ і Кабінетом Міністрів України про співпрацю в галузі авіабудування та інтеграції російського ВАТ «Об'єднана авіабудівна корпорація» та українського ДАК «Антонов» (до складу якого входять АНТК ім. Антонова, Харківське державне авіабудівне підприємство, Київський авіазавод «Авіант» і ДП «Завод цивільної авіації»).

27 травня генеральний конструктор ДАК «Антонов» Д.Ківа повідомив, що у результаті кількох раундів переговорів з російським ВАТ «Об'єднана авіабудівна корпорація» було досягнуто домовленості про створення спільного підприємства на рівних умовах. СП координуватиме виробництво авіапродукції, кооперацію, маркетинг, а також продаж літаків третім країнам. 11 червня перший віце-прем'єр-міністр України А.Клюєв підтвердив, що українські авіабудівні компанії

кооперуватимуться з російськими партнерами для спільного авіабудування та реалізації літаків через створення СП [10].

У березні 2011 р. ВАТ «Об'єднана авіабудівна корпорація» і державний авіабудівний концерн «Антонов» уклали договір купівлі-продажу 50% частки у статутному капіталі ТОВ «Управляюча компанія «ОАК-Цивільні літаки», на базі якої після проходження необхідних корпоративних процедур мало бути створено спільне російсько-українське підприємство «ОАК-Антонов». 25 березня 2012 р. в результаті переговорів керівництва ДАК «Антонов» і «Об'єднаної авіабудівної корпорації» було вирішено розпочати випуск літаків Ан-70 на підприємствах ВАТ «Воронезьке акціонерне літакобудівне товариство» (ВАСО) [11]. Однак, у серпні 2012 р. Голова ОАК РФ М. Погосян повідомив про початок підготовки виробництва літаків Ан-70 на підприємствах ВАТ «Казанське авіаційне виробниче об'єднання ім. С. П. Горбунова» (КАВО). Очевидно, що реалізація цих домовленостей може призвести до стагнації виробничих потужностей на території України, під загрозою можуть опинитися і права на українських конструкторських бюро на свою інтелектуальну власність.

Інтеграційні ініціативи не оминули й енергетичну сферу. Росія проявила ініціативу, будучи незадоволеною своїми попередніми досягненнями у відносинах з Україною. 9 червня 2010 р. була укладена двостороння Міжурядова угода про добудову 3-го і 4-го блоків Хмельницької АЕС [12], ратифікована 12 січня 2011 р. [13], а також контракт на постачання палива українським АЕС на ексклюзивній основі.

Угодою (ст. 1) передбачено, що Сторони здійснюють співробітництво у проектуванні, будівництві та введенні в експлуатацію енергоблоків №3 та №4 Хмельницької АЕС з урахуванням застосування існуючих конструкцій з реакторними установками типу ВВЕР-1000 проекту В-392. Відповідно до ст.4 в цілях здійснення співробітництва, передбаченого Угодою, Російська Сторона забезпечить організацію фінансування в обсязі, необхідному для проектування, будівництва та введення в експлуатацію енергоблоків, у тому числі для оплати товарів, робіт і послуг, що поставляються з Російської Федерації в Україну або закуповуються в Україні, при умові часткового співфінансування з Української Сторони.

Цінними для російської сторони стали положення ст. 6, відповідно до якої енергоблоку, збудовані в ході реалізації цієї Угоди, упродовж усього періоду їхньої експлуатації повинні використовувати ядерне паливо у вигляді тепловиділяючих збірок, виготовлених тільки за російськими технологіями, на умовах, погоджених у відповідних

контрактах. При цьому, у випадку здійснення поставок палива відкритим акціонерним товариством «ТВЕЛ», комерційні умови поставок тепловиділяючих збірок для енергоблоків № 3 та № 4 Хмельницької АЕС не можуть бути гірші, ніж умови поставок тепловиділяючих збірок, виготовлених ним для інших енергоблоків з реакторними установками типу ВВЕР українських АЕС [14].

У розвиток цієї угоди ДК «Ядерне паливо» підписало Угоду з російською компанією «ТВЕЛ» про будівництво заводу з фабрикації ядерного палива з метою отримання можливості Україною виробляти власне ядерне паливо. Існує висока ймовірність того, що виконання положень підписаних Угод затримуватиметься на невизначений час через незацікавленість РФ, по-перше, у реалізації проекту з будівництва нових ядерних блоків в Україні в разі неможливості домінування в ньому російських підприємств, по-друге, внаслідок невігідності для РФ спорудження заводу з фабрикації ядерного палива на українській території, оскільки це призведе до зниження доданої вартості в його виробництві російськими компаніями [15].

Однак Голова ДК «Росатом» С. Кірієнко, коментуючи ці домовленості, не приховував радості: «Ми одержали гарантоване завантаження наших підприємств і зрозуміли перспективу на 15-20 років вперед. Скільки працюватимуть ці блоки – стільки часу здійснюватиметься постачання палива за російськими технологіями». Натомість, Україна отримала кредитування та будівництво двох нових блоків за російським взірцем і застарілими технологіями.

Той же С. Кірієнко, вказавши на необхідність диверсифікації постачальників обладнання для АЕС, повідомив, що Росія має намір освоїти виробництво тихохідних турбін для АЕС, аналогічних тим, які нині випускає харківський ВАТ «Турбоатом» і які стоять майже на всіх атомних електростанціях Росії, і що компанія «Силові машини» вже розпочала в Санкт-Петербурзі будівництво заводу, який виготовлятиме тихохідні турбіни. Іншим варіантом розвитку ситуації може стати створення українсько-російського СП з участю українських ВАТ «Атоменергомаш» і ВАТ «Турбоатом».

Стратегічні російські інтеграційні плани у цій сфері було оприлюднено прем'єр-міністром Росії В. Путіним під час переговорів 27 квітня 2010 р. у Києві. Їхня суть полягає у кооперації ядерних галузей України й Росії через об'єднання галузей генерації енергії, атомного машинобудування й паливного циклу. Ці плани було конкретизовано у запропонованому Москвою проекті міжурядової угоди про розширення стратегічного співробітництва у галузі енергетики. Відповідно до цього документа росіяни, серед іншого, прагнули досягти домовленостей

про те, щоб у III кварталі 2010 року було підписано міждержавну угоду про створення СП з розробки Новокостянтинівського родовища урану в Україні, а також щоб до законодавства України було внесено необхідні зміни, які дозволили б створення російсько-української юридичної особи для розробки уранових родовищ на території України [16]. Однак пізніше з'явилися повідомлення про те, що Україна має намір освоювати Новокостянтинівське родовище уранових руд самостійно, без участі інвестицій з боку Російської Федерації. Крім того, Росія настійливо пропонує розпочати спільне постачання електроенергії до держав Європи [17].

Деякі з цих проектів, зокрема, щодо співпраці у сфері авіабудування, видаються перспективними, особливо враховуючи те, що із державами Заходу співробітництво у вказаній галузі малоімовірно. Проблема в іншому – наскільки буде забезпечено дотримання інтересів України, чи не відбудеться поступове поглинання більш потужним партнером менш потужного з відповідним розподілом власності та прибутків.

Йдеться про загрозу нашій державі частковою або повною втратою контролю над цілим рядом галузей економіки. На думку А.Бульвінського, зусилля нової української владної команди на поглиблення співпраці саме з країнами СНД і насамперед з Росією не видаються такими, що можуть сприяти забезпеченню технологічного чи будь-якого іншого прориву України, зміцненню її власного місця у міжнародному поділі праці та посиленню політичної ваги.

Реалізація різноманітних «об'єднувальних» ініціатив призведе скоріше до перетворення України на «підмайстра» російського господарства. Аналіз дій команди В. Януковича засвідчує, що на практиці ефективно реалізовується лише «російська частина» Програми економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Значно більша за обсягом «європейська частина» цієї стратегічної програми наразі залишається неактуалізованою.

Російська статистика відзначає вкрай низький рівень інноваційної активності у країні [18]. Об'єднання зусиль двох недостатньо розвинених з технологічної точки зору держав (якими є Росія та Україна) зовсім не гарантує значного посилення їхнього спільного науково-технічного потенціалу. У кожній з держав відбулося настільки відчутне падіння у науково-технічних сферах, що відродження потребує перш за все наближення до західного наукового простору – простору передової науки і техніки [19].

Інша проблема полягає в тому, що, як передбачають російські фахівці, у найближчі роки конкурентоспроможність російських технологій на світових ринках буде дуже обмеженою, а це неминуче призведе до потреби у широкомасштабному використанні зарубіжних технологій. Але навіть готовність Росії поділитися придбаними технологіями (насправді така готовність суто гіпотетична через високу ціну ноу-хау) не убезпечує Україну від однакових з нею ризиків, таких як низька ефективність придбаних технологій, тривалість і висока ціна впровадження, погана організація виробництва, недостатня кваліфікація персоналу [20].

Бібліографічний список

1. Основные направления деятельности Правительства Российской Федерации на период до 2012 года, утвержденные Распоряжением Правительства Российской Федерации от 17 ноября 2008 г. № 1663-р [Электронный ресурс] // МОО «Информация для всех». – Режим доступа : <http://www.ifar.ru/pr/2008/n081126a.pdf>
2. Концепция долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации до 2020 года, утвержденная Распоряжением Правительства Российской Федерации от 17 ноября 2008 г. № 1662-р. [Электронный ресурс] // МОО «Информация для всех». – Режим доступа : <http://www.ifar.ru/ofdocs/rus/rus006.pdf>
3. Про співробітництво в галузі використання та розвитку російської глобальної навігаційної супутникової системи ГЛОНАСС : Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації від 17.05.2010 р. // Офіційний вісник України. – 27.05.2011. – №37. – С. 419.
4. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі використання та розвитку російської глобальної навігаційної супутникової системи ГЛОНАСС : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2010 р. №705 // Урядовий кур'єр. – 20.08.2010. – № 154.
5. Про співробітництво в галузі використання та розвитку російської глобальної навігаційної супутникової системи ГЛОНАСС : Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації від 17.05.2010 р. // Офіційний вісник України. – 27.05.2011. – №37. – С. 419.
6. Бульвінський А. Новий політичний курс Віктора Януковича та російські стратегічні інтереси / А. Бульвінський // Віче. – 2010. – № 20. – С. 8-12.
7. Співробітництво з Російською Федерацією [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державного космічного агентства України. – Режим доступа : <http://www.nkau.gov.ua/nsau/catalogNEW.nsf/160776743F>

- 0D4A37C3256BB30050B196/86B12656929083C4C2257187003311A2?Open Document
8. Основные направления деятельности Правительства Российской Федерации на период до 2012 года, утверждены распоряжением Правительства Российской Федерации от 17 ноября 2008 г. № 1663-р [Электронный ресурс] // МОО «Информация для всех». – Режим доступа : <http://www.ifar.ru/pr/2008/n081126a.pdf>
 9. Концепция долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации до 2020 года, утверждена распоряжением Правительства Российской Федерации от 17 ноября 2008 г. № 1662-р. [Электронный ресурс] // МОО «Информация для всех». – Режим доступа : <http://www.ifar.ru/ofdocs/rus/rus006.pdf>
 10. Бульвінський А. Новий політичний курс Віктора Януковича та російські стратегічні інтереси / А. Бульвінський // Віче. – 2010. – № 20. – С. 8-12.
 11. «Антонов» хоче випускати Ан-70 в Росії // Повідомлення УНІАН. – 28.03.2012.
 12. Про співробітництво в будівництві енергоблоків №3 та №4 Хмельницької АЕС : Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації від 09.06.2010 р. // Офіційний вісник України. – 29.04.2011. – №30.
 13. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в будівництві енергоблоків №3 та №4 Хмельницької АЕС : Закон України від 12.01.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №31. – ст. 300.
 14. Бульвінський А. Новий політичний курс Віктора Януковича та російські стратегічні інтереси / А. Бульвінський // Віче. – 2010. – № 20. – С. 8-12.
 15. «Енергетичний трикутник» ЄС-України-Росія: взаємовідносини, інтереси, протиріччя // Національна безпека і оборона. – 2012. – №4-5 (133-134). – С. 32.
 16. Бульвінський А. Новий політичний курс Віктора Януковича та російські стратегічні інтереси / А. Бульвінський // Віче. – 2010. – № 20. – С. 8-12.
 17. Высоцкий С. Сделка с Медведевым: что потерял Янукович в Харькове / С. Высоцкий, Н. Бублий // Фокус. – 29.04.2010.
 18. Основные показатели инновационной деятельности [Электронный ресурс] // Российский статистический ежегодник – 2008 Федеральной службы государственной статистики. – Режим доступа : http://www.gks.ru/bgd/regl/b08_13/IssWWW.exe/Stg/d5/21-33.htm
 19. Бульвінський А. Новий політичний курс Віктора Януковича та російські стратегічні інтереси / А. Бульвінський // Віче. – 2010. – № 20. – С. 8-12.

20. Майборода О. Користь і сантимент в україно-російських відносинах [Електронний ресурс] / О. Майборода // Дискуссионный клуб «Саммит». – Режим доступу : <http://dc-summit.info/proekty/ukraina-i-rossija/991-korist-i-santiment-v-ukrainorosijskih-vidnosinah.html> - 18.06.2010.

В статье рассмотрены международно-правовые формы и практические последствия заключения и реализации межправительственных украинно-российских соглашений относительно развития совместных проектов в области связи, авиастроения и атомной энергетики в 2010-2012 годах.

The article deals with international legal form and practical implications of the conclusion and implementation of the Russian-Ukraine intergovernmental agreements on joint development projects in the satellite global positioning and communications, aviation and nuclear power in 2010-2012.

Стаття надійшла до редколегії 17.01.2013

УДК 341: 620.9

Кориневич А. О., КНУ імені Тараса Шевченка

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ

Стаття присвячена дослідженню становлення та розвитку міжнародно-правового регулювання використання енергетичних ресурсів та міжнародних відносин держав у енергетичній сфері. У ній наводяться та аналізуються зародки та ключові етапи цього процесу. Особлива увага присвячена Договору до Енергетичної Хартії як основи багатосторонньої моделі співробітництва держав у енергетичній сфері.

Міжнародне право почало регулювати міжнародні відносини в сфері енергетики у 70-і роки ХХ століття. До цього часу не існувало міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин в сфері енергетики. Існували лише національні правові регулювання електроенергетичної, вугільної та ядерної галузі. Нафта була єдиним винятком, оскільки вона повинна була відправлятися з далеких країн-виробників до колишніх метрополій, а колишній зв'язок між видобуванням, перевезенням і продажем був порушений в результаті процесу деколонізації. Навіть в той час національні нафтові